

UDK:336.71
pregledni članak
30. rujna 2014.

Mr. sc. Marija **VIDIĆ***,
Viša asistentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru.

BANKARSKI SUSTAVI

Bankarski sustav kao organizacija bankarstva u nekoj zemlji obuhvaća strukturu, funkcije, vlasništvo i povezanost banaka. Bankarski sustavi se razlikuju ali imaju i sličnosti. Stoga se u radu analizira i povijesni nastanak bankarstva u Europi i Sjevernoj Americi, budući se specifičnosti bankarskih sustava mogu objasniti ako se osvijetli povijesni kontekst nastanka i regulacije banaka. U radu se analiziraju dva najznačajnija bankarska sustava kontinentalni i anglosaksonski. Također se navode obilježja islamskog bankarstva i bankarskih sustava u razvoju i tranziciji.

Svim bankarskim sustavima je zajedničko postojanje središnje banke i velikog broja privatnih banaka.

Ključne riječi: bankarski sustav, njemački i anglosaksonski model, islamsko bankarstvo, banka, središnja banka.

1. UVOD

Pojava bankarstva vezana je za pojavu novca.¹ Oko 3. tisućljeća pr. Kr. prve su banke bile hramovi u kojima su stare civilizacije obavljale bogoslužje i kao takve pojavljuju

*Viša asistentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru.

¹U Srednjoj Aziji nalazimo začetke bankarskog poslovanja, u 35. stoljeću pr. Kr. Sumerski svećenici su u hramovima obnašali poslove koje danas nazivamo bankarskim poslovima. GREGUREK, Miroslav, VIDAČKOVIĆ, Neven, *Bankarsko poslovanje*, RRIF, Zagreb, 2011., str. 26. (u daljnjem tekstu: GREGUREK, VIDAČKOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*). Isto tako: KOSTADINOVIĆ, Svetolik, RAČIĆ, Mile, *Poslovno pravo*, Peto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Novi Sad, 2009., str. 415. (u daljnjem tekstu: KOSTADINOVIĆ, RAČIĆ, *Poslovno pravo*).

se prije nastanka novca.² U Babilonu postoje zapisi o zajmovima iz 18. st. pr. Kr. koje su davali svećenici trgovcima. Razvoj novčarstva u Babilonskom carstvu dovodi do pojave pozajmljivanja novca uz plaćanje kamata – do bankarskog posla koji i danas postoji u tom obliku. Izraz tezaurirati (imobilizirati, povući novac iz optjecaja) vuče svoje podrijetlo iz naziva tih banaka – tezauri.³ U drevnom je Babilonu poslovala trgovačka kuća Murašu.⁴ Pored trgovačkih poslova, bavila se i poslovima mijenjanja i čuvanja novca, što se smatra početkom bankarstva.

Prve specijalizirane novčane ustanove zvale su se tezauri (grč. *thesauros* – blago, riznica), a prvi su grčki bankari bili svećenici u poznatim hramovima na Efezu, Samosu i Delosu, dok su njima konkurirali privatni bankari koji su nazivani trapezitima (grč. trapeza/τράπεζα – stol).⁵

U drevnome Rimu bankovni se poslovi razvijaju prema grčkom uzoru, mijenjači se zovu *argentariji* (lat. *argentum*: srebro, novac). I u Grčkoj i u Rimu poznat je već tekući račun i žiroposao⁶ (grč. *διαγραφή*: zapis, namira; lat. *transcriptio*).⁷

1.1. RAZVOJ BANKARSTVA U EUROPI

U srednjem vijeku pojavljuju se u sjevernoj Italiji (Lombardiji) mijenjači zvani *campsores* (talijanski *cambio*: mijenjanje) i bankari (talijanski *banchieri*, od talijanskog *banco*, njemačkog *Bank*: klupa, na kojoj su na trgu držali zdjelice s raznim vrstama novca).

² Prvi depoziti su bili plemeniti metali, žito, koža i ostala dobra. Hramovi i palače bili su najsigurnija mjesta za pohranjivanje depozita, bili su solidno građeni i stalno čuvani, a kao sveta mjesta hramovi su dodatno odbijali kradljivce. Vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 26. Isto tako i: ALIJAGIĆ, Mehmed, *Bankarskimenadžment*, Fakultet zaposlovnestudije Banja Luka, 2006., str. 10. (u daljnjem tekstu: ALIJAGIĆ, *Bankarskimenadžment*), KOSTADINOVIĆ, RAČIĆ, *Poslovno pravo*, op. cit. (bilj. 1.), str. 415. „Povijest banaka“ u Hrvatskaenciklopedija, LeksikografskizavodMiroslavKrlježa, dostupnona: "http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5713"http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5713, posjećeno: 4. siječnja 2013.

³ HADŽIĆ, Miroljub, *Bankarstvo*, Treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 2009., str. 3.(u daljnjem tekstu: HADŽIĆ, *Bankarstvo*) Do nastanka Hamurabijevog zakonika, bankarstvo je već bilo razvijeno, pa je u njemu objavljeno i poglavlje o bankarskim poslovima. Isto tako: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 26., ALIJAGIĆ, Mehmed, et al: *Međunarodni privredni menadžment*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Bihaću, Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću, 2004., str. 369.

⁴ JELČIĆ, Božidar, et al: *Financijsko pravo i financijska znanost*, Narodne novine, Zagreb, 2002., str. 660. (u daljnjem tekstu: JELČIĆ, *Financijsko pravo i financijska znanost*).

⁵ Isto tako: KANDŽIJA, Vinko, ŽIVKO, Igor, *Poslovna politika banaka*, Mostar – Rijeka, 2004., str. 28. (u daljnjem tekstu: KANDŽIJA, ŽIVKO, *Poslovna politika banaka*).

⁶ JELČIĆ, *Financijsko pravo i financijska znanost*, op. cit. (bilj. 4.), str. 661.

⁷ Isto tako: ALIJAGIĆ, Mehmed, *Bankarskimenadžment*, Banja Luka, 2006., str. 12. (u daljnjem tekstu: ALIJAGIĆ, *Bankarskimenadžment*).

Oni primaju i novac u pohranu uz priznanice, koje su polagači mogli unovčiti kod poslovnih prijatelja tih bankara u drugim mjestima.⁸ Već sredinom XII. st. osnovali su trgovci u Mlecima društvo za čuvanje depozita, a prva banka u Italiji bila je *Casa di San Giorgio* u Genovi (1407).⁹ Državne banke Mletačke Republike bile su *Banco di Rialto*¹⁰ (1587–1617) i *Banco del Giro* (1617–1806), koje su među svojim komitentima izgradile žiropromet. U sjevernoj Italiji prvi je put upotrijebljena u XIII. st. i mjenica, važno sredstvo poslovnog prometa i kreditiranja.¹¹

Amsterdamska *Wisselbanka*, osnovana 1609., uvela je poseban bankovni (knjižni) novac, u Njemačkoj ga uvodi Hamburška žirobanka (1619–1875).¹² Gospodarski uspon, koji u Europi počinje nakon otkrića Amerike, traži sve veće kredite i tako nastaje banknota. Prva posebna notna banka osnovana je 1694. u Engleskoj (*Bank of England*) prema planu Williama Patersona.¹³ Počev od XIX. st. banke su većinom dionička društva, dok su emisijske banke nakon II. svjetskog rata većinom državne ustanove.

1.2. RAZVOJ BANKARSTVA SJEVERNE AMERIKE

Prva značajna banka u SAD je bila „*Bank of North America*“ koju je osnovao Drugi Kontinentalni kongres 1781. To je prva banka osnovana poveljom vlade SAD.¹⁴ Banke su primale depozite i davale zajmove, jamčile su svojom imovinom za svoje novčanice budući minimalne rezerve depozita nisu bile propisane. 1791. federalna vlada je osnovala *Banka*

⁸ „Povijest banaka“ u Hrvatskaenciklopedija, LeksikografskizavodMiroslavKreža, dostupna na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5713> <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5713>, posjećeno: 4. siječnja 2014. Isto tako: ALIJAGIĆ, *Bankarskimenađment*, op. cit. (bilj. 7.), str. 13.

⁹ KONJHODŽIĆ, Halid, ŠANTIĆ, Željko, *Fiskalne financije*, Pravni fakultet Bihać i Logos Split, 2003., str. 18.

¹⁰ Njezina je svrha obavljanje dužnosti čuvanja depozita trgovaca na sigurnom mjestu i omogućivanje financijskih transakcija u veneciji i izvan nje, bez fizičkog prijenosa novca. Opširnije vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 30.

¹¹ Isto tako: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 28., HADŽIĆ, *Bankarstvo*, str. 13., KOSTADINOVIĆ, RAČIĆ, *Poslovno pravo*, op. cit. (bilj. 1.), str. 416.

¹² Njezin knjižni novac (tzv. *Mark-Banco* = 8 1/2 finog srebra) vrijedio je u velikom dijelu Europe.

¹³ God. 1716. osnovao je John Law u Parizu asignatnu banku, koja je zbog prevelikog izdavanja asignata propala već 1720. izazvavši goleme financijske poremećaje u Francuskoj.

¹⁴ Ostale velike banke osnovane su 1780-ih u raznim državama, s primarnim ciljem izdavanja papirnog novca (koje su zamijenile kovanice i pomogle u jačanju trgovine). Vidjeti: *A History of Central Banking in the United States*, the Federal Reserve Bank of Minneapolis, dostupno na:

http://www.minneapolisfed.org/community_education/student/centralbankhistory/bank.cfm http://www.minneapolisfed.org/community_education/student/centralbankhistory/bank.cfm, posjećeno: 5. siječnja 2013., *History of*

Central Banking, Federal Reserve Bank of Philadelphia, dostupno na:

<http://www.phil.frb.org/education/teachers/resources/history-of-central-banking/>

<http://www.phil.frb.org/education/teachers/resources/history-of-central-banking/>, posjećeno: 5. siječnja 2013.

of the United States, poznatu kao prvu banku SAD (*First Bank of the United States*).¹⁵ Cilj joj je bio da služi državi i javnosti.¹⁶ Nakon rata 1812. stanje bankovnog sustava je u metežu. Kongres je pokušao uspostaviti red i financirati dugove iz rata uspostavljanjem Druge banku SAD (*Second Banks of United States*) 1816.¹⁷ Kao ni prva, ni ova nije djelovala kao središnja banka u modernom smislu.¹⁸ Državna zakonodavstva u državama Michigan i New York donijela su 1837. (Michigan) i 1838 (New York) zakone o slobodnom bankarstvu,¹⁹ na temelju kojih su se banke mogle osnovati bez intervencije države. Razdoblje od 1816. do 1863., kada je donesen Državni zakon o bankama, najpoznatiji je primjer *divljeg* ili *nesigurnog bankarstva* u SAD-u.²⁰ Tim zakonom²¹ se mijenja struktura poslovnog bankarstva u SAD jer je stvoren sustav dvojnog bankarstva prema kojemu banke mogu biti državne ili nacionalne.²² Financijska panika 1907. uzrokovala je donošenje Zakona o federalnim rezervama iz 1913. kojim je reosnovana središnja banka. Članstvo u sustavu federalnih rezervi bilo je obvezno za nacionalne banke, a opcionalno za državne.²³ Težak udarac, poslovnoj zajednici zadala je velika kriza

¹⁵ O povijesnom razvoju centralnog bankarstva u SAD-u opširnije vidjeti: MILLER, Roger L., VANHOOSE, David D., *Moderni novac i bankarstvo*, Treće izdanje, MATE d. o. o. Zagreb, 1997., str. 353. – 365. (u daljnjem tekstu: MILLER, VANHOOSE, *Moderni novac i bankarstvo*).

¹⁶ Banka je bila spremište sredstava federalne vlade i izvor zajmova za pojedince, federalnu vladu i državne vlade. Opširnije vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 34. Iako je Prva banka transformirala nacionalnu ekonomiju, zbog činjenice kako su većinu (70%) dionica držali stranci, 1811. nije dobila produženje dozvole za rad. Opširnije vidjeti: *History of Central Banking, Federal reserve Bank of Philadelphia*, dostupno na:

"<http://www.phil.frb.org/education/teachers/resources/history-of-central-banking/>"<http://www.phil.frb.org/education/teachers/resources/history-of-central-banking/>, posjećeno: 16. siječnja 2014.

¹⁷ Opširnije vidjeti: MISHKIN, Frederic S., *Ekonomija novca, bankarstva i financijskih tržišta*, Osmo izdanje, MATE d.o.o., Zagreb, 2010., str. 311. I 312. (u daljnjem tekstu: MISHKIN, *Ekonomija novca, bankarstva i financijskih tržišta*).

¹⁸ Isto tako: JOVANOVIĆ, Tatjana, *Ciljevi i oblici regulisanja poslovanja banaka*, Beograd, 2009., str. 73. (u daljnjem tekstu: JOVANOVIĆ, *Ciljevi i oblici regulisanja poslovanja banaka*).

¹⁹ MILLER, VANHOOSE, *Moderni novac i bankarstvo*, op. cit. (bilj. 15.), str. 357.

²⁰ *Divlje bankarstvo* (engl. *wildcat banking*), izraz za nestabilne banke koje posluju bez primjerenoga kapitala i razumne poslovne politike. U uvjetima loše bankarske regulative i neinformiranosti javnosti, visoku i „preko noći“ ostvarenu zaradu temelje na neznanju svojih komitenata. Prikupljena sredstva deponiraju u kupovinu rizičnih vrijednosnica, nepostojećih poduzeća ili poduzeća sa sjedištem u nepristupačnim krajevima. *Divlje bankarstvo* u: Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na: "<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5713>"<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5713>, posjećeno: 4. siječnja 2013.

²¹ Prvotni naziv mu je bio Zakon o nacionalnoj valuti, kasnije nadopunjen, i ime mu je promijenjeno u Zakon o nacionalnom bankarstvu. Opširnije vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 35.

²² Tim zakonom je osnovan i Ured nadzornika valute u sektoru riznice (*Office of the Comptroller of the Currency in the Department of the Treasury*). Iako je nova regulativa stvorila jedinstvenu nacionalnu novčanu valutu, kriza u bankarstvu nije nestala.

²³ Opširnije vidjeti: *History of Central Banking, Federal reserve Bank of Philadelphia*, dostupno na: "<http://www.phil.frb.org/education/teachers/resources/history-of-central-banking/>"<http://www.phil.frb.org/education/teachers/resources/history-of-central-banking/>, posjećeno: 16. siječnja

1930-ih, bilo je očito kako sustav federalnih rezervi nije riješio sve probleme glede stabilnosti banaka. Zakon o bankarstvu iz 1933. što su ga osmislili i predložili senator Carter Glass i zastupnik Henry Steagall je bio prekretnica u američkom bankovnom zakonodavstvu.²⁴

2. BANKARSKI SUSTAVI

Bankarski sustav predstavlja organizaciju bankarstva u nekoj zemlji (ili skupini zemalja). Sustav obuhvaća strukturu, funkcije, vlasništvo i međusobnu povezanost banaka. Bankarski sustav može označavati i podjelu rada među bankama u nekoj zemlji koja je rezultat zakonskih propisa ili specijalizacije banaka. Bankarski se sustavi razlikuju ali imaju i sličnosti. Ipak, svima je zajedničko postojanje središnje banke i velikog broja privatnih banaka različitih profila.²⁵

Općenito gledajući, ovisno kome pripada vodeća uloga pri financiranju gospodarskih društava, razlikuju se dva temeljna modela bankarskih sustava: kontinentalni ili europski (japanski model je sličan njemačkom iako se razlikuju) i anglo-saksonski.²⁶

U njemačko-japanskom bankarskom sustavu banke i njihovi krediti imaju dominantnu ulogu pri financiranju gospodarskih društava. U drugom modelu, anglo-saksonskom, primarna uloga u financiranju gospodarskih društava pripada financijskom tržištu, na temelju emisije obveznica i drugih financijskih instrumenata.

Američki model potpuno se raspao s krizom iz 2008.²⁷ (zasnivao se na striktnom odvajanju komercijalnog i investicijskog bankarstva), a bio je formiran zakonom iz 1933.

2014., Vidjeti: A History of Central Banking in the United States, the Federal Reserve Bank of Minneapolis, dostupno na: http://www.minneapolisfed.org/community_education/student/centralbankhistory/bank.cfm http://www.minneapolisfed.org/community_education/student/centralbankhistory/bank.cfm, posjećeno: 16. siječnja 2013.

²⁴ Stvorio je federalnu organizaciju za osiguranje depozita (*Federal Deposit Insurance Corporation*) s ciljem osiguranja bankovnih depozita. Zakonom se odvaja poslovno i investicijsko bankarstvo i zabranjuje plaćanja kamata na depozite po videnju. Opširnije vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 36., kao i: SHERMAN, Matthew, A Short History of Financial Deregulation in the United States CEPR, July 2009, str. 8., dostupno na: <http://www.cepr.net/index.php/publications/reports/a-short-history-of-financial-deregulation-in-the-united-states/> <http://www.cepr.net/index.php/publications/reports/a-short-history-of-financial-deregulation-in-the-united-states/>, posjećeno: 5. rujna 2014.

²⁵ O bankarskim sustavima vidjeti: HADŽIĆ, Bankarstvo, op. cit. (bilj. 3.), str. 69.

²⁶ O modelima bankarskih sustava opširnije vidjeti: ĆIROVIĆ, Milutin, *Bankarstvo*, Vedes, Beograd, 2001., str. 275. - 285. (u daljnjem tekstu: ĆIROVIĆ, *Bankarstvo*), HADŽIĆ, *Bankarstvo*, op. cit. (bilj. 3.), str. 65.

²⁷ Kriza je eksplodirala kada je poznata banka Lehman Brothers otišla u stečaj. Opširnije vidjeti: BECK, Thorsten, (ed.), *The Future of Banking*, A VoxEU.org eBook, Centre for Economic Policy Research, 2011., dostupno na: http://www.voxeu.org/sites/default/files/file/the_future_of_banking.pdf http://www.voxeu.org/sites/default/files/file/the_future_of_banking.pdf, posjećeno: 5. rujna 2014., str. 4. - 5.

(*Glass-Steagall Act*). Međutim, 1999. donesen je zakon kojim se ukida obveza zakonskog razdvajanja komercijalnih, investicijskih banaka, osiguravajućih društava i dopušta se stvaranje financijskih holdinga koji se mogu angažirati u svim oblicima financijskih aktivnosti.²⁸

Za njemački model značajna je koncepcija *univerzalne banke*²⁹ koja predstavlja kombinaciju komercijalne i investicijske banke i koja je temeljni izvor financiranja gospodarskih društava svih veličina. U ovom modelu je karakterističan odnos između univerzalne banke i nefinancijskih kompanija kojima banke ne daju samo kredite, već ulažu u njihov kapital.

Ova podjela se poklapa s podjelom u kojoj postoji financijski sustav zasnovan na bankama (eng. *bank-based financial system*) i financijski sustav zasnovan na tržištu (eng. *market-based system*). U prvom, kao što je u slučaju Njemačke i Japana, banke imaju vodeću ulogu u mobilizaciji štednje, alokaciji kapitala, nadgledanju investicijskih odluka korporativnih menadžera i pružanju sredstava za upravljanje rizikom. Dok u drugom, kao što su V. Britanija i SAD, tržište vrijednosnih papira dijeli središnju ulogu s bankama u kanaliziranju društvene štednje na gospodarska društva, utječući na kontrolu i olakšavajući upravljanje rizikom.³⁰

2.1. EUROPSKI BANKARSKI SUSTAV

Njemački model naglašava veći značaj banaka u odnosu na američki model.

Središnja banka Njemačke Bundesbank osnovana je 1875. kao banka njemačkih pokrajina. Isključivo pravo tiskanja novca stekla je tek 1945. kada je i nacionalizirana.

²⁸ Vidjeti: Vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 560. Zid između investicijskog i komercijalnog bankarstva uspostavljen Zakonom o bankama 1933. (*Glass - Steagall zid*) srušen je *Gramm - Leach - Bliley* Zakonom iz 1999., kojim je dopušteno bankovno povezivanje s posrednicima na tržištu kapitala putem financijskih holding kompanija. Vidjeti: JOVANOVIĆ, *Ciljevi i oblici regulisanja poslovanja banaka*, s op. cit. (bilj. 18.), tr. 75.

²⁹ *Univerzalne banke* obavljaju sve poslove ili pak većinu bankovnih poslova za svoje komitente. Većina europskih (i hrvatskih) banaka univerzalne su banke, dok u anglo-američkom bankarstvu postoji strogo razlikovanje između poslovnih i investicijskih banaka, tako da je poslovnim bankama zabranjeno poslovanje vrijednosnicama, a investicijske banke ne mogu se baviti prikupljanjem depozita. „*Univerzalne banke*“ u: Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5713>, posjećeno: 14. travnja 2014. Njihova prednost je u razdobljima loše konjunktore kada kroz jačanje određene djelatnosti mogu više ili manje, kompenzirati one loše poslove koje ne mogu propustiti. Njihova loša strana je upravo odsustvo specijalizacije, široki plan djelovanja što znatno povećava troškove i rizik poslovanja. Nacionalne tradicije i navike često uvjetuju da u određenim državama dominira ovaj tip banaka. Vidjeti: *Univerzalne banke*, Srb, Matić, Bankarstvo, dostupno na: <http://www.moj-bankar.hr/Kazalo/U/Univerzalne-banke->, posjećeno: 14. travnja 2014.

³⁰ Vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 560., kao i: JOVANOVIĆ, *Ciljevi i oblici regulisanja poslovanja banaka*, op. cit. (bilj. 18.), str. 72.

1957. naziv je promijenjen u Deutsche Bundesbank.³¹ Na njenom čelu je guverner i zamjenik guvernera, koji se biraju na osam godina, i Odbor direktora. Bundesbank je imala značajan utjecaj na monetarnu politiku u Europi, a danas je dio EMU³² i javlja se kao središnja institucija koja stvara ideologiju EBC.³³

Opširnije vidjeti: *Organisation der Deutschen Bundesbank*, Deutsche Bundesbank EUROSISTEM, dostupno na: http://www.bundesbank.de/Navigation/DE/Bundesbank/Aufgaben_und_Organisation/Organisation/organisation.html, posjećeno: 23. veljače 2014.

³² Ekonomska i monetarna unija (*Economic and Monetary Union - EMU*) naziv je procesa harmoniziranja ekonomskih i monetarnih politika država članica EU s ciljem uvođenja zajedničke valute (eura). EMU je definirana "http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/treaties_maastricht_en.htm" Ugovorom iz Maastrichta iz 1991. godine, koji uređuje harmonizaciju u tri faze: *Prva faza* (od 1. srpnja 1990. do 31. prosinca 1993.): slobodno kretanje kapitala među državama članicama, usklađivanje ekonomskih politika i bliža suradnja ekonomskih politika i suradnja između središnjih banaka. *Druga faza* (od 1. siječnja 1994. do 31. prosinca 1998.): konvergencija ekonomskih i monetarnih politika država članica (s ciljem osiguravanja stabilnosti cijena i javnih financija), osnivanje Europskoga monetarnog instituta (EMI) i osnivanje "http://www.entereurope.hr/page.aspx?PageID=41" Europske središnje banke (ECB). *Treća faza* (od 1. siječnja 1999.): nepovratno fiksiranje tečajeva i uvođenje jedinstvene valute na devizna tržišta i u elektronička plaćanja, koja prate uvođenje novčanica i kovanica eura od 1. siječnja 2002. Treća i posljednja faza započela je 1. siječnja 1999. neopozivim utvrđivanjem deviznih tečajeva valuta jedanaest država članica koje su prvotno sudjelovale u monetarnoj uniji te provođenjem jedinstvene monetarne politike, za što je odgovoran ESB. Broj država članica sudionica povećao se 1. siječnja 2001. na dvanaest, ulaskom Grčke u treću fazu EMU-a. Slovenija je 1. siječnja 2007. postala trinaesta članica europskog područja, a Cipar i Malta pridružili su se godinu dana potom. Slovačka je pristupila 1. siječnja 2009., Estonija 1. siječnja 2011. i Latvija 1. siječnja 2014. Na dan kad se pojedina država pridružila europskom području njezina je središnja banka postala dijelom Eurosustava. Novčanice i kovanice eura uvedene su 1. siječnja 2002. godine i postupno su zamijenile nacionalne valute. 28. veljače 2002. godine završilo je prijelazno razdoblje istodobnog protoka eura i nacionalnih valuta. Opširnije vidjeti: Europska središnja banka, *Eurosustav*, "http://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.hr.html" *Europska središnja banka* > "http://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/html/index.hr.html" *Organizacija* > ESB, ESSB i Eurosustav, dostupno na:

"http://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.hr.html" "http://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.hr.html", posjećeno: 17. svibnja 2014.

³³ Europska središnja banka (ESB) je središnja banka za jedinstvenu europsku valutu, euro. Glavna je zadaća ESB-a održavati njegovu kupovnu moć i time stabilnost cijena u europskom području. Europsko područje obuhvaća 18 država članica Europske unije koje su nakon 1999. uvele euro. Od siječnja 1999. ESB odgovorna je za provedbu monetarne politike za europsko područje – najveće gospodarstvo svijeta nakon Sjedinjenih Američkih Država. *Europsko područje* je nastalo kada je odgovornost za monetarnu politiku prenesena s nacionalnih središnjih banaka 11 država članica na ESB u siječnju 1999. Grčka se pridružila 2001., Slovenija 2007., Cipar i Malta 2008., Slovačka 2009., Estonija 2011. i Latvija 2014. Stvaranje europskog područja i nove nadnacionalne institucije, ESB-a, bilo je prekretnica u dugom i složenom procesu europske integracije. Za pridruživanje europskom području 18 država EU-a trebalo je ispuniti "http://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/convergence-criteria.hr.html" konvergencijske kriterije, koje će trebati ispuniti i ostale države članice EU-a prije prihvatanja eura. Kriteriji donose ekonomske i pravne preduvjete za države kako bi one uspješno sudjelovale u ekonomskoj i monetarnoj uniji. Pravna osnova za jedinstvenu monetarnu politiku je *Ugovor o osnivanju Europske zajednice i Statut Europskog sustava središnjih banaka i Europske središnje banke*. Statutom su 1. srpnja 1998. osnovani Europska središnja banka i Europski sustav središnjih banaka (ESSB). Europska središnja banka osnovana je kao jezgra Eurosustava i ESSB-a. ESB i nacionalne središnje banke zajedno obavljaju zadaće koje su im povjerene. ESSB se sastoji od ESB-a i nacionalnih središnjih banaka svih država članica EU-a bez obzira na to jesu li prihvatile euro ili ne. *Eurosustav* se sastoji od ESB-a i nacionalnih središnjih banaka onih država koje su prihvatile euro. Eurosustav i ESSB usporedno će postojati sve dok ima država članica EU-a izvan europskog područja. Europsko područje se sastoji

Uloga Bundesbanke je definirana nasljeđem razdoblja velikih kriza 20. stoljeća. Velika kriza koja je pogodila Njemačku nakon Prvog svjetskog rata obilježena je hiperinflacijom, stoga je povijesno naslijeđe definiralo Bundesbank kao središnju banku s izrazito niskom tolerancijom na inflaciju.³⁴

Njemačko poslovno bankarstvo odvija se putem privatnih i javnih banaka. U bankarskom sustavu vidljiva je dominacija velikih „starih“ banaka, primjerice: Deutsche Bank (utemeljena 1870.³⁵), Commerzbank (utemeljena 1870.³⁶) i Dresdner Bank (1872.). Ove banke obavljaju sve vrste bankarskih poslova po modelu *univerzalnog* bankarstva.³⁷ Iako su nakon Drugog svjetskog rata bile rasformirane, ponovno se formiraju 1957./58. I do danas su „kućne banke“ (*Hausbank*) velikih njemačkih industrijskih korporacija i koncerna. Ovom društvu se priključuje i Bayerische Hypo und Vereinsbank (HVB) koja je nastala 1998. spajanjem dviju velikih bavarskih banaka.

Štedionice (Sparkasse) su posebna vrsta banka, primarno se bave prikupljanjem štednje i kratkoročnim kreditiranjem, formiraju se uglavnom na lokalnoj razini. U njemačkom sustavu postoje i tzv. žiro centrale – regionalne banke preko kojih se obavlja žiro promet između štedionica te emisijski poslovi za lokalna tijela vlasti.³⁸

od država EU-a koje su prihvatile euro. Opširnije vidjeti: Europska središnja banka, Eurosustav, <http://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.hr.html> "Europska središnja banka" <http://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/html/index.hr.html> "Organizacija" > ESB, ESSB i Eurosustav, dostupno na: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.hr.html> <http://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.hr.html> ml, posjećeno: 17. svibnja 2014.

³⁴ Kriza koja je pogodila SAD 30-tih godina prouzročila je veliku nezaposlenost, zato je FED orijentiran na održavanje stabilnosti cijena, ali i na punu zaposlenost. Ovo povijesno naslijeđe je i danas prisutno u odlučivanju o monetarnoj politici u Njemačkoj i SAD. Vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 562.

³⁵ Opširnije vidjeti: *Deutsche Bank History, Chronicle – from 1870 until today*, dostupno na: <https://www.db.com/en/media/Deutsche-Bank-History--Chronicle-from-1870-until-today.pdf> <https://www.db.com/en/media/Deutsche-Bank-History--Chronicle-from-1870-until-today.pdf>, posjećeno: 13. travnja 2014.

³⁶ *Commerzbank, History, History from 1870 until today*, dostupno na: https://www.commerzbank.com/en/hauptnavigation/konzern/geschichte/Standard__default_template_.html https://www.commerzbank.com/en/hauptnavigation/konzern/geschichte/Standard__default_template_.html, posjećeno: 13. travnja 2014. https://www.commerzbank.de/media/konzern_1/geschichte/download_8/CB-history_2011_en.pdf

³⁷ Njemačka je dom univerzalnog bankarstva (njemački „Hausbanka“). Univerzalno bankarstvo nudi cijeli spektar usluga koje s nebankovnim financijskim uslugama mogu činiti jedan legalni entitet. Financijske usluge koje obično nude uključuju: sve oblike depozitnog i kreditnog poslovanja, platni promet, trgovanje financijskim instrumentima (obveznicama, kapitala, valuta) i trgovanje derivatima, posjedničko trgovanje u ime banke, koristeći vlastitu knjigu trgovanja, brokerske usluge, korporativne savjetničke usluge, uključujući preuzimanje i spajanje te investicijski menadžment. Vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 541.

³⁸ BECER, Hans Paul, PEPPMEIER, Arno, *Bankbetriebslehre*, 8., aktualisierte Auflage, Kiehl Verlag GmbH, 2011., str. 86. - ,87., Büschgen, Hanse E., *Bank – betriebslehre, Bankgeschäfte und Bankmanagement*, 5. Auflage, Gabler GmbH, Wiesbaden, 1998., str. 101. (u daljnjem tekstu: BECER, PEPPMEIER, *Bankbetriebslehre*)

Kreditne unije (zadružne kreditne ustanove) slične su štedionicama. Obavljaju sve vrste poslova za mala i srednja gospodarska društva, poduzetnike, trgovce i poljoprivrednike na lokalnoj razini (premda postoje i one na regionalnim principima).

Specijalizirane banke odobravaju hipotekarne kredite ili su specijalizirane za financiranje stambene izgradnje, prometa i različitih industrijskih grana. Kreditni zavod za obnovu (KfW) je specijalizirana banka za financiranje gospodarskog razvoja i trgovine.

Za njemački model bankarskog sustava je karakteristična značajna uloga banaka u odnosu na američki model, i znatno je manja uloga burzi. Njemački bankarski sustav je poseban zbog koncepta univerzalne banke koja predstavlja kombinaciju komercijalne i investicijske banke. Univerzalne banke su glavni izvor financiranja gospodarskih društava svih veličina. Zbog dominacije univerzalnih banaka u odnosu na tržište kapitala logično je i da je kontrola društava preko bankarskih institucija značajnija u odnosu na financijske burze. Vlasničko preuzimanje kompanija preko tržišta kapitala rijeko je korišteno u njemačkom modelu. Vlasnička prestrukturiranja i transferi kontrolnih paketa dionica vrše se uglavnom iza zatvorenih vrata od strane univerzalne banke i krupnih dioničara.³⁹

Kroz upravu i nadzorni odbor vrši se kontrola ekonomske učinkovitosti uporabe resursa u njemačkim gospodarskim društvima odnosno univerzalnim bankama. Temeljna razina upravljačke kontrole je *Vorstand* (uprava).⁴⁰ Viša razina upravljačke kontrole je *Aufsichtsrat* (nadzorni odbor) koji donosi investicijske i financijske odluke, provodi nadzor nad upravom i bira top menadžere.⁴¹ Budući članovi uprave ne mogu biti članovi nadzornog odbora, jasna je razlika između onih koji su odgovorni za operativno upravljanje od onih koji su odgovorni za strateško planiranje.⁴²

Specifičnost njemačkih banaka je model *kućne/glavne/domaće banke* („*Hausbank*“) za neko konkretno nefinancijsko gospodarsko društvo. Dakle, jedno gospodarsko društvo ima određenu banku koja je dioničar u tom društvu i obavlja glavni dio financiranja društva. No, pored toga, ta banka nema ekskluzivno pravo ni kao dioničar ni kao kreditor, stoga i druge banke mogu kupiti dio dionica tog društva i mogu sudjelovati u kreditiranju društva. Njemački model je usmjeren na očuvanje visokog stupnja konkurencije na

³⁹ O njemačkom bankarskom modelu više vidjeti: ČIROVIĆ, *Bankarstvo*, op. cit. (bilj. 26.), str. 278.

⁴⁰ Upravu čine glavni menadžeri, koji neposredno upravljaju svim procesima u banci.

⁴¹ U nadzornim odborima velikih njemačkih kompanija sa više od 2 000 zaposlenih 50 % mjesta je rezervirano za predstavnike zaposlenih (*Mitbestimmung*). Vidjeti: ČIROVIĆ, *Bankarstvo*, op. cit. (bilj. 26.), str. 279.

⁴² Godišnja skupština dioničara je treća razina upravljanja. Funkcioniranje skupštine dioničara ovisi od stupnja koncentracije dioničkog kapitala. U većini kompanija postoji visok stupanj diverzifikacije dionica s tim da mali dioničari obično predaju svoje dionice u depo nekoj banci, stoga toj banci daju i ovlaštenje da predstavnici te banke koriste njihove glasove. Na taj način univerzalna banka na godišnjim skupštinama ima znatno veći glasački potencijal nego što bi imala na temelju dioničkog kapitala banke u kompaniji. Vidjeti: ČIROVIĆ, *Bankarstvo*, op. cit. (bilj. 26.), str. 279., kao i: BECER, PEPPMEIER, *Bankbetriebslehre*, op. cit. (bilj. 38.), str. 79.

bankarskom tržištu kao temeljnom segmentu cjelokupnog financijskog tržišta. Pored toga što se nastoji da više banaka sudjeluju u dioničkom kapitalu i financiranju društva, ipak se u praksi pojavljuje, izdvaja jedna banka koja ima bitnu ulogu u tome.⁴³

Značajno obilježje njemačkog modela je to što univerzalne banke mogu imati udio u dioničkom kapitalu društava u realnom sektoru gospodarstva (zakonsko ograničenje je najviše do 15 % dioničkog kapitala banke u nekom nefinancijskom društvu, a ukupna vrijednost dionica u svim nefinancijskim društvima može iznositi najviše 60 % od dioničkog kapitala banke). Njemački model nastoji smanjiti utjecaj oscilacija na burzi na poslovanje gospodarskih društava kao i da temeljnu ulogu u kontroli ima nadzorni odbor i univerzalne banke. Stoga se u taj model uklapa koncept univerzalnih banaka, posebice koncept Hausbanke. Praksa je pokazala kao je univerzalno bankarstvo povećalo performanse njemačkih gospodarskih društava.

Banque de France je središnja banka Francuske, utemeljena je 1800. Iako Banka Francuske kao središnja banka djeluje kao jedinstvena institucija s klasičnim ovlastima središnje banke, ipak je ovisna od politike koju provodi vlada. Na čelu banke je guverner, zamjenik guvernera i Odbor direktora.⁴⁴

Francusko poslovno bankarstvo počiva na depozitnim bankama, koje mogu biti nacionalne i privatne. One mobiliziraju depozite i odobravaju kratkoročne kredite poslovnim bankama univerzalnog tipa koje uglavnom kreditiraju gospodarska društva i vrše emisiju vrijednosnih papira, te kreditnim bankama koje daju kredite na duže rokove i vrše poslove javnog interesa.⁴⁵

Japanski bankarski model je sličan njemačkom.⁴⁶ Za japanski financijski sustav bila je značajna državna kontrola financijskog sektora i specijalizacija banaka.⁴⁷ U ovom

⁴³ Znakovito je kako u Njemačkoj i najveći koncerni imaju svoju „Hausbank“, tako je Deutsche Bank glavna banka koncerna Daimler – Benz, Dresdner Bank je glavna banka za automobilski koncern BMW. Vidjeti: CANALS, Jordi, *Universal banking. International Comparisons and Theoretical perspectives*, Oxford, 1997., str. 168.

⁴⁴ O povijesnom razvoju i ustrojstvu središnje banke vidjeti: Banque de France, Eurosysteme, History, Organization, dostupno na: <https://www.banque-france.fr/en/banque-de-france/history.html> <https://www.banque-france.fr/en/banque-de-france/history.html>, posjećeno: 13. travnja 2014.

⁴⁵ O francuskom sustavu opširnije vidjeti: JOVANOVIĆ, *Ciljevi i oblici regulisanja poslovanja banaka*, op. cit. (bilj. 18.), str. 78.

⁴⁶ Banka Japana (Nippon Ginko) utemeljena je 1882. Za vrijeme dinastije Meiji. Monetarnu politiku određuje odbor za politiku koji se sastoji od guvernera, dva viceguvernera i šest vanjskih članova koje imenuje kabinet i odobrava parlament. Zakonom o središnjoj banci koji je stupio na snagu 1998. Banka Japana dobiva veću samostalnost i neovisnost u pogledu instrumenata i ciljeva. Do tada je konačnu moć imalo Ministarstvo financija. Vidjeti: MISHKIN, *Ekonomija novca, bankarstva i financijskih tržišta*, op. cit. (bilj. 17.), str. 326.

⁴⁷ Vidjeti: ČIROVIĆ, *Bankarstvo*, op. cit. (bilj. 26.), str. 281. O japanskom modelu opširnije vidjeti: http://www.nber.org/people/takeo_hoshi Takeo Hoshi, http://www.nber.org/people/anil_kashyap Anil Kashyap, http://www.nber.org/people/david_scharfstein David Scharfstein, *The Choice Between Public and Private Debt: An Analysis of Post-Deregulation Corporate Financing in Japan*, NBER Working Paper No. 4421, Issued in August 1993.,

modelu je specifična uloga glavnih banaka oko kojih su formirani industrijski konglomerati poznati kao *keiretsu*.⁴⁸ Oni obuhvaćaju niz gospodarskih društava među kojima se nalaze i osiguravajuća društva i burze.⁴⁹ Odnos između društava i banaka su suptilni i temeljili su se na japanskoj filozofiji koja naglašava poslovni moral i povjerenje u prvi plan. Međutim, i ovaj model je bio zahvaćen krizom tijekom 1990-tih, tako da postepeno dolazi do slabljenja čvrstih veza između društava i banaka.

2.2. ANGLO-SAKSONSKI BANKARSKI SUSTAV

Ovaj sustav karakteriziraju dva čimbenika: središnja banka i izrazito razvijeno tržište kapitala. Ti čimbenici su imali presudnu ulogu u razvoju bankarskog sustava u anglo-saksonskim državama, ali su utjecali i na druge oblike ekonomske strukture.

Središnja banka SAD utemeljena je 1913. kada je donesen *Federal Reserve Act* kojim je utemeljen Federalni rezervni sustav (*Federal reserve District* – FED) s dvanaest federalnih rezervnih banaka.⁵⁰ FED ujedinjuje rad federalnih banaka i obavlja funkciju središnje banke.⁵¹ Osmišljava i provodi monetarnu politiku, obavlja operacije i usluge za banke članice sustava, obavlja poslove za vladu SAD, kontrolira poslovanje banka članica.⁵²

"http://www.nber.org/papers/w4421.pdf?new_window=1"
posjećeno: 4. svibnja 2014., "http://www.nber.org/people/takeo_hoshi" Takeo Hoshi,
"http://www.nber.org/people/anil_kashyap" Anil Kashyap, "http://www.nber.org/people/david_scharfstein" David Scharfstein, *Bank Monitoring and Investment: Evidence from the Changing Structure of Japanese Corporate Banking Relationships*, Chapter in NBER book "<http://www.nber.org/books/glen90-1>" Asymmetric Information, Corporate Finance, and Investment (1990), R. Glenn Hubbard, editor (p. 105 - 126), Conference held May 5, 1989., Published in January 1990 by University of Chicago Press, 1990, 1990 by the National Bureau of Economic Research,
"http://www.nber.org/chapters/c11469.pdf?new_window=1" "http://www.nber.org/chapters/c11469.pdf?new_window=1"
posjećeno: 4. svibnja 2014., "http://www.nber.org/people/takeo_hoshi" Takeo Hoshi,
"http://www.nber.org/people/anil_kashyap" Anil Kashyap, *The Japanese Banking Crisis: Where Did It Come From and How Will It End?*, Chapter in NBER book "<http://www.nber.org/books/bern00-1>" NBER Macroeconomics Annual 1999, Volume 14 (2000), Ben S. Bernanke and Julio J. Rotemberg, editors (p. 129 - 212), Conference held March 26-27, 1999., Published in January 2000 by MIT, dostupno na:
"http://www.nber.org/chapters/c11047.pdf?new_window=1" "http://www.nber.org/chapters/c11047.pdf?new_window=1",
posjećeno: 4. svibnja 2014.

⁴⁸ Vidjeti: JOVANOVIĆ, *Ciljevi i oblici regulisanja poslovanja banaka*, op. cit. (bilj. 18.), str. 78.

⁴⁹ U sklopu takvih grupa nalazi se uvijek po jedna komercijalna banka koja predstavlja stožer cijele industrijske grupe. Glavna banka *keiretsu* grupe, pored kreditiranja, sudjeluje u dioničkom kapitalu društava koje ulaze u sastav konglomerata.

⁵⁰ Vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.) str. 561. i MILLER, VANHOOSE, *Moderni novac i bankarstvo*, op. cit. (bilj. 17.), str. 353.

⁵¹ Isto tako: JOVANOVIĆ, *Ciljevi i oblici regulisanja poslovanja banaka*, op. cit. (bilj. 18.), str. 74.

⁵² Opširnije vidjeti: The Federal Reserve Board, *The Structure of the Federal Reserve System*, dostupno na: "<http://www.federalreserve.gov/pubs/frseries/frseri3.htm>"
posjećeno: 6. Travnja 2014.

Putem državne blagajne (trezora) emitira novac koji se potom transferira na federalne rezervne banke koje opskrbljuju papirnatim novcem komercijalne banke.⁵³ FED obavlja operacije monetarne politike uglavnom putem prodaje i kupnje državnih papira, što izravno povezuje fiskalnu i monetarnu politiku.⁵⁴

Razdvajanje komercijalnog i investicijskog bankarstva je iniciralo da su komercijalne banke bile male banke koje imaju pravo poslovanja u jednoj federalnoj državi, uglavnom plasiraju stambene kredite i prikupljaju štednju. Investicijske banke nisu imale teritorijalna ograničenja jer su pretežito usmjerene na tržište kapitala.⁵⁵

U SAD postoje i štedne banke i kreditne unije⁵⁶ koje se bave prikupljanjem oročenih depozita koje ulažu u vrijednosne papire i hipotekarne fondove. Bankarski sustav SAD i njegova povezanost s tržištem kapitala ogleda se i u fondovskoj industriji jer su fondovi od izuzetnog značenja budući nisu samo mehanizam ulaganja za klijente nego se bave investicijskom djelatnošću ili visokim špekulacijama.

Ministarstvo financija i državna tijela kontroliraju neosigurane banke, dok se druge banke (ovisno jesu li u sustavu FED ili ne), pod kontrolom federalnih rezervnih banaka i savezne korporacije za osiguranje depozita (*Federal Deposit Insurance Corporation - FDIC*)⁵⁷ utemeljen 1933, koja osigurava štedne i druge depozite (do 100 000 USD) i bankarskih sektora državne uprave.⁵⁸

⁵³ FED ima visok stupanj nezavisnosti, na čelu je guverner koji ima zamjenika (biraju se na 4 godine) i Odbor guvernera (biraju se na 14 godina), te Odbor Direktora. Guvernere imenuje predsjednik SAD, a imenovanje potvrđuje Senat. Opširnije vidjeti: The Federal Reserve Board, *The Board of Governors of the Federal Reserve System*, dostupno na: "<http://www.federalreserve.gov/pubs/frseries/frseri3.htm>" "<http://www.federalreserve.gov/pubs/frseries/frseri3.htm>", posjećeno: 6. travnja 2014., kao i Federal Reserve Act, dostupan na: "<http://www.federalreserve.gov/aboutthefed/fract.htm>" "<http://www.federalreserve.gov/aboutthefed/fract.htm>", posjećeno: 6. travnja 2014.

⁵⁴ The Federal Reserve Board, *The Board of Governors of the Federal Reserve System*, Monetary Policy Role, dostupno na: "<http://www.federalreserve.gov/pubs/frseries/frseri3.htm>" "<http://www.federalreserve.gov/pubs/frseries/frseri3.htm>", posjećeno: 6. travnja 2014., kao i: MISHKIN, *Ekonomija novca, bankarstva i financijskih tržišta*, op. cit. (bilj. 17.), str. 316. – 322.

⁵⁵ Stroga regulativa i postojanje investicijskih banaka, omogućili su lagan pristup tržištu kapitala. Opširnije vidjeti: GREGUREK, VIDAKOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 561.

⁵⁶ Kreditne unije su depozitne institucije na zadružnoj osnovi, kod kojih se na temelju štednje članova odobravaju krediti pod povoljnijim kamatnim stopama od standardnih komercijalnih uvjeta.

⁵⁷ Opširnije vidjeti: Federal Deposit Insurance Corporation, *Historical Timeline*, dostupno na: "<http://www.fdic.gov/about/history/timeline/1930s.html>" "<http://www.fdic.gov/about/history/timeline/1930s.html>", posjećeno: 7. travnja 2014.

⁵⁸ Opširnije vidjeti: Federal Deposit Insurance Corporation, *FDIC Law, regulations, Related Acts*, dostupno na: "<http://www.fdic.gov/regulations/laws/rules/1000-100.html>" "<http://www.fdic.gov/regulations/laws/rules/1000-100.html>", posjećeno: 2. svibnja 2014., kao i: PARNERS, Dror, *A Prognostic Theory for the Systemic Cost of Bank Failures*, *Journal of Applied Finance & Banking*, vol. 3, no. 4, 2013, 13-27, Scienpress Ltd, 2013, str. 17.

Britanski bankarski sustav ima razvijenu infrastrukturu, pored komercijalnih banaka, postoji niz specijaliziranih poslovnih banaka, eskontne i akceptne banke i ostale banke koje nemaju razvijenu mrežu filijala i čiji klijenti nisu individualni potrošači (merchant banks).⁵⁹ Ovaj sustav karakterizira velika koncentracija bankarskog poslovanja na nekoliko vodećih banaka koje imaju razgranatu mrežu podružnica te specijalizacija za pojedine vrste bankarskih poslova.

Središnja banka velike Britanije je *Bank of England*, utemeljena 1694. i prvotno je bila u privatnom vlasništvu, ali je kasnije nacionalizirana, te je postala prvom središnjom bankom na svijetu.⁶⁰ Posluje kao jedinstvena institucija čiju upravu čini guverner, zamjenik guvernera i Odbor direktora.⁶¹

Englesko bankarstvo je plod kolonijalnih odnosa koji su vladali sve do sredine 20. stoljeća.⁶²

2.3. BANKARSKI SUSTAVI ZEMALJA U RAZVOJU I TRANZICIJI

Bankarstvo u zemljama u tranziciji još uvijek se razvija jer struktura bankarskog sustava svake zemlje evoluirala u skladu s ekonomskim, financijskim i širim okolnostima, što odražava dosegnuti gospodarskog i društvenog stupanj razvoja.

Banke u zemljama u razvoju pružaju uglavnom dvije usluge, u sferi platnog prometa i komercijalnog bankarstva (financijsko posredovanje), dok su usluge investicijskog bankarstva malo zastupljene zbog nerazvijenog financijskog tržišta. Za bankarske sustave zemalja u razvoju veže se slaba regulatorska i supervizorska infrastruktura, iako nije generalno pravilo.

Privatizacija bankarskog sektora, u zemljama u tranziciji, dobila je ubrzanje 1995., pa dolazi do izrazite promjene vlasničke strukture bankarskog sektora.⁶³

⁵⁹ Vidjeti: JOVANOVIĆ, *Ciljevi i oblici regulisanja poslovanja banaka*, op. cit. (bilj. 18.), str. 77.

⁶⁰ Opširnije vidjeti: Bank of England, History, dostupno na: <http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/default.aspx> <http://www.bankofengland.co.uk/about/Pages/default.aspx>, posjećeno: 12. travnja 2014., kao i: MISHKIN, *Ekonomija novca, bankarstva i financijskih tržišta*, s op. cit. (bilj. 18.), tr. 325.

⁶¹ Vidjeti: Bank of England, Current organisation structure, dostupno na:

<http://www.bankofengland.co.uk/about/Documents/pdfs/structure.pdf> <http://www.bankofengland.co.uk/about/Documents/pdfs/structure.pdf>, posjećeno: 12. travnja 2014.

⁶² S kolonijalizmom i razvojem trgovine došlo je do razvoja trgovačkih banaka, bogatstvo plemstva je uvjetovalo i razvoj privatnog bankarstva. Vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 562.

⁶³ Taj proces nije išao istom brzinom, primjerice: Češka, Estonija, Latvija i Slovačka, imale su u 2002. Malo učešće državnih banaka u ukupnoj aktivni bankarskog sektora. Vidjeti: MEŠIĆ, Dušan, *Ulazak stranih banaka u zemlje u tranziciji*, Naš izbor, dostupno na: http://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2006/7_8/UBS-Bankarstvo-7-8-2006-Mesic.pdf http://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2006/7_8/UBS-Bankarstvo-7-8-2006-Mesic.pdf, posjećeno: 23. ožujka 2014.

Zemlje u tranziciji nalaze se u različitim fazama: od ranijeg modela socijalističkoga ili samoupravljačkoga bankarstva⁶⁴ u tržišno orijentirano bankarstvo. Raspadom bivšeg sustava dolazi do privatizacije bankarskog sustava. Ulaskom stranih banaka na tržište dolazi do stabilizacije bankarskog sustava, povećava se sloboda protoka kapitala, koriste se nove tehnologije u prodaji proizvoda i usluga kao i u mehanizmima interne kontrole i praćenja rizika.

Trenutak u kojem su započeti napori da se srednjoeuropske i istočnoeuropske države transformiraju bio je pogodan jer je došao ubrzo nakon što je u razvijen tržišnim gospodarstvima uspostavljen nov konsenzus o mnogim aspektima ustroja monetarnih sustava.⁶⁵ Tranzicijske su države mogle uspostaviti značajno poboljšane pravne i regulativne sustave – usvajajući dio trenutačno najuspješnijih spoznaja, stoga su mogle razviti moderne sustave u relativno kratkom vremenskom razdoblju, za što je etabliranim tržišnim gospodarstvima trebalo nekoliko stoljeća. Iako taj proces još uvijek nije završen, napredak je impresivan, iako je potrebno još bar desetljeće da se sudska i tržišna praksa dovede na zadovoljavajuću razinu.⁶⁶

Brzinu i uspješnost same tranzicije u značajnoj mjeri određuje financijski razvoj kao bitna sastavnica tranzicijskog procesa. Važnost financijskog razvoja u tranzicijskim zemljama ima posebnu težinu, jer osim restrukturiranja postojećih bankarskih posrednika u skladu s potrebama tržišnog gospodarstva, uključuje i izgradnju prethodno nepostojećih dijelova financijskog sustava – tržišta kapitala i dijela nebankarskih posrednika.⁶⁷ Sve tranzicijske države suočene su i s problemom neravnoteže u strukturi financijskoj sustava. Financijski sustavi svih tranzicijskih zemalja su bankocentrični, unatoč različitim rezultatima postignutim u razvoju tržišta kapitala i financijskim sustavima.

⁶⁴ Karakteristika socijalističkog bankarskog sustava je velika koncentracija i naglašena planska uloga, privatnih banaka nije bilo, ali se od 80-ih godina prošlog stoljeća u pojedinim zemljama dopuštaju mješovite banke sa stranim partnerima gdje je većinski udio imala država. Opširnije vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 564.

⁶⁵ Oni obuhvaćaju poželjnost stabilnog novca, potpunu konvertibilnost valute, autonomnost središnje banke, indirektna instrumente monetarne politike i transparentnost politike. Vidjeti: COAST, Warren, ŠKREB, Marko, *Deset godina tranzicije*, Središnje bankarstvo u srednjoeuropskim i istočnoeuropskim državama (uključujući baltičke države), PREGLEDI, Hrvatska narodna banka, P – 12, lipanj 2002., dostupno na: "<http://www.hnb.hr/publikac/pregledi/p-012.pdf>" "<http://www.hnb.hr/publikac/pregledi/p-012.pdf>", posjećeno: 23. veljače 2014.

⁶⁶ Vidjeti: COAST, Warren, ŠKREB, Marko, *Deset godina tranzicije*, Središnje bankarstvo u srednjoeuropskim i istočnoeuropskim državama (uključujući baltičke države), PREGLEDI, Hrvatska narodna banka, P – 12, lipanj 2002., dostupno na: "<http://www.hnb.hr/publikac/pregledi/p-012.pdf>" "<http://www.hnb.hr/publikac/pregledi/p-012.pdf>", posjećeno: 23. veljače 2014.

⁶⁷ DALIĆ, Martina, *Usporedna analiza hrvatskog financijskog sustava i financijskih sustava naprednih tranzicijskih zemalja*, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol. 12. No. 92 listopad 2002., dostupno na: "http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=29004" "http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=29004", posjećeno: 23. veljače 2014.

3. ISLAMSKO BANKARSTVO

Prva islamska banka osnovana je 1963. godine u Egiptu,⁶⁸ ali se nastanak islamskog bankarstva veže se za 1975. kada je organizacija islamskih država osnovala Islamsku banku za razvoj (IDB).⁶⁹

Islamsko bankarstvo (engl. *islamic banking*) je specifičan tip bankarstva koji pokušava izbjeći zabranu plaćanja i primanja kamate što je propisuje islam.⁷⁰ Islamske banke posluju na bazi podjele profita ili pomoću drugih dopuštenih oblika; otvaraju transakcijske i investicijske depozite. Transakcijski depoziti imaju fiksnu nominalnu vrijednost, ne ukamaćuju se, a banke mogu zaračunavati naknadu za obavljanje transfera. Investicijski depoziti nemaju fiksnu nominalnu vrijednost i slični su udjelu u gospodarskom društvu. Pri otvaranju investicijskog depozita s bankom se ugovara udjel u profitu banke, koji se ne može promijeniti (osim uz dogovor) prije roka dospijeca depozita. Na strani aktive u bilanci banke su krediti koji banci donose udjel u profitu i drugi dopušteni financijski instrumenti. Postoje krediti koji banci daju pravo upravljanja gospodarskim društvom i krediti bez takvog prava. Od drugih financijskih instrumenata

⁶⁸ Osnivanje ove, kao i drugih banaka koje su se opredijelile da posluju u skladu s principima Šerijata (Islamskim vjerskim zakonom koji strogo zabranjuje poslovanje s kamatom) smatrano je utopijom. Danas smo svjedoci snažne ekspanzije islamskih financijskih institucija. Pored onih koje osnivaju Muslimani, sve je veći broj zapadnih multinacionalnih banaka koje klijentima nude bankarske usluge na način koji nije u suprotnosti sa Šerijatom. Tako su i neke od vodećih, kao američke: Citibank, JP Morgan/Chase, Goldman Satche i UBS Warburg britanske: HSBC, Barclays Capital, ANZ Grindlays Bank, nizozemska: ABN Amro, francuske: BNP Paribas, Societe Generale, njemačke: Commerzbank i Deutsche Bank, ruska: Mežkobank, japanska: Nomura Securities, ali i najveća švicarska bankarska grupacija: UBS, osnovale svoje poslovnice u muslimanskim zemljama, koje posredstvom tzv. *islamic windows* svojim klijentima nude islamski prihvatljive bankarske proizvode. S druge strane, raste i broj banaka osnovanih na Zapadu, koje svoje poslovanje zasnivaju na beskamatnom, *interest-free*, etičkom ili dozvoljenom (*halal*) načinu financiranja. Vidjeti: HADŽIĆ, Fikret, *islamsko bankarstvo*, dostupno na: "http://www.bbi.ba/web/index.php?option=com_content&view=article&id=56&Itemid=199"http://www.bbi.ba/web/index.php?option=com_content&view=article&id=56&Itemid=199, posjećeno: 26. siječnja 2014. Kao i: Islamsko bankarstvo: Novac „bez vrednosti“, dostupno na: "http://www.gmbusiness.biz/index.php/arhiva/31-40/gm_31/3399.html"http://www.gmbusiness.biz/index.php/arhiva/31-40/gm_31/3399.html, posjećeno: 26. siječnja 2014.

⁶⁹ Islamsko bankarstvo je respektabilna i realna pojava. Postoje razne institucije koje se bave izučavanjem beskamatnog bankarstva i definiranjem oblika financiranja, a jedna od njih je Organizacija za računovodstvo i reviziju islamskih financijskih institucija (*The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions* - AAOIFI) koja u skladu sa šerijatom definira standarde koji se odnose na upravljanje, računovodstvo, reviziju i poslovnu etiku islamskih financijskih institucija. Vidjeti: HASANOVIĆ, Aziz, *Ideal islamskog bankarstva*, Banka.hr, dostupno na: "<http://www.banka.hr/banka-sijecanj-2010/ideal-islamskog-bankarstva>"<http://www.banka.hr/banka-sijecanj-2010/ideal-islamskog-bankarstva>, posjećeno: 24. travnja 2014.

⁷⁰ „*Islamsko bankarstvo*“ u: u Hrvatskaenciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno na: "<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27932>"<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27932>, posjećeno: 7. travnja 2014.

najvažniji su odgođena plaćanja, marža na prodajne cijene gospodarskih društava, leasing i krediti s nultom kamatnom stopom ali uz naknadu. U Iranu sve banke posluju prema propisima islamskog bankarstva, a u Pakistanu sve banke osim stranih.

Islamsko bankarstvo ima istu svrhu kao i konvencionalnog bankarstva, osim što posluje u skladu s islamskim pravilima o poslovanju.⁷¹

Najveća ekspanzija islamskog bankarstva i drugih islamskih finansijskih institucija ostvarena je u bogatim arapskim zemljama – izvoznicama nafte. Tri muslimanske zemlje (Iran, Pakistan i Sudan) službeno su konvertirale svoje konvencionalne u islamske finansijske sustave. Malezija i Bangladeš imaju implementiran paralelan bankarski sustav. U njima, pored konvencionalnih, po posebnom zakonu, posluju i islamske banke. *Islamic Development Bank*⁷² postaje respektabilna razvojna institucija koja podržava razvoj, kako muslimanskih zemalja članica, muslimanskih zajednica u zemljama ne-članicama, tako i brojnih islamskih finansijskih institucija.

U svijetu danas djeluje 325 islamskih banaka. Iako se većina njih nalazi u arapskim zemljama, sve ih se više otvara i u drugim državama. Tako, u Australiji postoje dvije, na Bahamima šest, u SAD-u čak 38, u Danskoj, Francuskoj i Irskoj po jedna, u Njemačkoj i Švicarskoj djeluje po pet islamskih banaka, u Velikoj Britaniji 23, u Luksemburgu četiri, te u BiH jedna – *Bosna Bank International*,⁷³ jedina banka u jugoistočnoj Europi koja posluje po islamskim finansijskim principima.

Jedan od fundamentalnih principa islamskih finansijskih institucija i ono što predstavlja najveću razliku islamskih u odnosu na tradicionalne finansijske institucije sadržano je u islamskom odnosu prema kamati.⁷⁴ U pojašnjenju striktno zabrane kamate u islamu, teoretičari islamske ekonomije ukazuju da razloge za to možemo naći u moralnoj, socijalnoj i ekonomskoj sferi ovog pitanja. Posuđivanje novca uz kamatu podrazumijeva da bogati ljudi (oni koji

⁷¹ Vidjeti: *Islamic Banking, Institute of Islamic Banking and Insurance*, dostupno na: "http://www.islamic-banking.com/what_is_ibanking.aspx"http://www.islamic-banking.com/what_is_ibanking.aspx, posjećeno: 3. veljače 2014.

⁷² Opširnije vidjeti službenu stranicu, dostupno na: "<http://www.isdb.org/irj/portal/anonymouse?NavigationTarget=navurl://24de0d5f10da906da85e96ac356b7af0>"<http://www.isdb.org/irj/portal/anonymouse?NavigationTarget=navurl://24de0d5f10da906da85e96ac356b7af0>, posjećeno: 26. siječnja 2014.

⁷³ Opširnije vidjeti: KAPETANOVIĆ, Harun, *Islam i ekonomija*, dostupno na: "<http://bbibanka.com.ba/web/Newslettersupload/BBI%20akademija/Stru%C4%8Dni%20tekstovi//ISLAM%20I%20EKONOMIJA.pdf>"<http://bbibanka.com.ba/web/Newslettersupload/BBI%20akademija/Stru%C4%8Dni%20tekstovi//ISLAM%20I%20EKONOMIJA.pdf>, posjećeno: 26. siječnja 2014.

⁷⁴ Opširnije vidjeti: MARINKOVIĆ, Srđan, *Islamsko nasuprot konvenci* "<http://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2013/3/UBS-Bankarstvo-3-2013-Marinkovic.pdf>"<http://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2013/3/UBS-Bankarstvo-3-2013-Marinkovic.pdf>, posjećeno: 26. travnja 2014.

naju kapital) zarađuju vrijednost bez da nešto daju u zamjenu za prihod (kamatu) koji primaju.⁷⁵

Islamski pristup kamati sličan je pristupu koji su imali antički filozofi i klasični ekonomisti jer ukazuje kako primanje kamata obeshrabruje ljude da se bave proizvodnjom međusobnom razmjenom proizvedenih dobara. Ako je kamata zabranjena, ljudi će posuđivati jedni drugima sa zadovoljstvom. Takvim posuđivanjem će činiti dobra djela ne samo drugome, nego i sebi jer će za takav svoj postupak biti nagrađeni od Onoga koji jedini može pravu nagradu dati. Prema ovom učenju kamata usporava proces investiranja, time gospodarski i ukupni društveni razvoj. Budući se mnogi zbog očekivane i obećane kamate odlučuju na štednju kapitala, stoga ga povlače iz procesa investiranja, to može imati društveno štetnu aktivnost. Dok u tradicionalnom bankarstvu, banke se pomoću kamate i različitih instrumenata osiguranja povrata kredita maksimalno štite od rizika plasiranih sredstava. Dakle, banke u tradicionalnom bankarstvu cjelokupan rizik prenose na korisnika kredita. U islamskom bankarstvu, rizik se pokušava podijeliti između banke i korisnika kapitala, stoga će banka biti neposredno zainteresirana za uspješnost klijenta.

Islamske banke, kao i tradicionalne, imaju svoje izvore sredstava. Pregled struktura izvora sredstava kod islamskih banaka:⁷⁶

1. Mušaraka (partnerstvo ili ortaštvo)⁷⁷

O Islamskom bankarstvu opširnije vidjeti: GREGUREK, VIDA KOVIĆ, *Bankarsko poslovanje*, op. cit. (bilj. 1.), str. 565.

O proizvodima islamske banke vidjeti: Bosna Bank International, *Islamsko bankarstvo*, dostupno na: http://www.bbi.ba/web/index.php?option=com_content&view=article&id=225&Itemid=288&lang=ba "http://www.bbi.ba/web/index.php?option=com_content&view=article&id=225&Itemid=288&lang=ba, posjećeno: 3. veljače 2014., *Financing Modes of Islamic Banks*, Institute of Islamic Banking and Insurance, dostupno na: http://www.islamic-banking.com/profit_and_lose_sharing.aspx "http://www.islamic-banking.com/profit_and_lose_sharing.aspx, posjećeno: 3. veljače 2014., kao i: HASANOVIĆ, Aziz, *Ideal islamskog bankarstva*, Banka.hr, dostupno na: "http://www.banka.hr/banka-sijecanj-2010/ideal-islamskog-bankarstva", Banka.hr, dostupno na: "http://www.banka.hr/banka-sijecanj-2010/ideal-islamskog-bankarstva, posjećeno: 24. travnja 2014., MARINKOVIĆ, Srđan, *Islamsko nasuprot konvencionalnom bankarstvu: uporedna analiza aranžmana finansiranja*, Bankarstvo 3, 2013., str. 109. – 112., dostupno na: "http://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2013/3/UBS-Bankarstvo-3-2013-Marinkovic.pdf" <http://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2013/3/UBS-Bankarstvo-3-2013-Marinkovic.pdf>, posjećeno: 26. travnja 2014., ČOČIĆ, Teufik, *Islamsko bankarstvo – uloga i značaj finansijskih instrumenata*, Ekonomski vjesnik, No.1 Srpanj 2012., str. 215. – 217., dostupno na: "http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=126298" http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=126298, posjećeno: 26. travnja 2014., BEĆIROVIĆ, Suad, DUDIĆ, Admir, *Izazovi kod osnivanja islamskih banaka*, Ekonomski izazovi, Godina 2, broj 3, str. 78. – 96., dostupno na: "http://www.academia.edu/3423516/Izazovi_kod_osnivanja_islamskih_banaka" http://www.academia.edu/3423516/Izazovi_kod_osnivanja_islamskih_banaka, posjećeno: 26. travnja 2014., ECKE, Daniel, *Islamic Banking, Grundlagen und Potenzial in Deutschland*, Diplomica-Verlag GmbH, Hamburg, 2012., str. 39. – 47.

⁷⁷ Mušaraka predstavlja vid islamskog financiranja poslovnih projekata između dvije ili više stranaka. Partneri ili ortaci zajednički sudjeluju u osnivačkom kapitalu i zaradi prema dogovorenom omjeru. Omjer u kapitalu predstavlja omjer i za podjelu zarade ili gubitka.

2. *Murabaha (prodaja po narudžbi)*⁷⁸

3. *Mudareba*⁷⁹

4. *Al salam financiranje*⁸⁰

5. *Istisna (financiranje zanatlija)*⁸¹

6. *Idžara (iznajmljivanje – leasing)*.⁸²

Banke koje posluju na principima islamskog bankarstva osim uprave, nadzornog odbora za reviziju imaju *šerijatski odbor (sharia board)*. Šerijatski odbor je obvezno i stalno tijelo, čine ga poznavatelji šerijatskih propisa, islamski znanstvenici (*alimi*) sa zadatkom usmjeravanja i čuvanja poslovanja banke unutar islamskih prihvatljivih okvira.⁸³

Islamsko bankarstvo je respektabilna i realna pojava. Postoje mnoge institucije koje se bave izučavanjem beskatnog bankarstva i definiranjem oblika financiranja, a jedna od njih je Organizacija za računovodstvo i reviziju islamskih financijskih institucija (*The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions - AAOIFI*) koja u skladu sa šerijatom definira standarde koji se odnose na upravljanje, računovodstvo, reviziju i poslovnu etiku islamskih financijskih institucija.⁸⁴

⁷⁸ *Murabaha* se temelji na kupoprodajnom odnosu, gdje se roba kupuje i prodaje uz određenu proviziju za profit poduzetnika, odnosno banke.

⁷⁹ *Mudareba* je ugovor između dvije stranke u kojem dolazi do podjele profita nakon izvršenog projekta. Jedna osoba predstavlja vlasnika kapitala a drugo aktivnog partnera ili agenta. Mudareba može biti općeg karaktera i točno specificirana. Mudareba ugovor predstavlja jedan od ugovora o povjerenju po kojem je aktivni partner menadžer novca i on ne garantira za taj novac, osim u slučaju malverzacije, prekoračenja odgovornosti ili nehata.

⁸¹ *Al salam* je prodaja određenog i točno opisanog proizvoda koji nije prisutan, uz trenutno isplaćivanje cijene. Uvjeti za valjanost ugovora su: dvije stranke (kupac proizvoda i prodavatelj proizvoda), ugovorni proizvod (predmet transakcije), te da predmet transakcije mora biti u skladu sa Šerijatom.

Istisna predstavlja jednu od metoda koju banka može koristiti da bi plasirala svoja sredstva. Banka predstavlja poduzetnika koji izlazi na javni natječaj i uzima određene projekte u svoju odgovornost, što znači da će realizirati taj projekt (izgradnja, proizvodnja, istraživanje...). Ona taj projekt može dalje povjeriti specijaliziranoj kompaniji koja nije bila u stanju da izađe na natječaj. Također ovaj oblik bankovnih operacija je prikladan i za zantasku proizvodnju.

⁸² *Idžra* je plaćanje usluge od korištenja određenih dobara za dogovoreno vremensko razdoblje. Razlikuju se dvije vrste:

- operativna idžra (ugovor koji ne završava prijenosom vlasništva iznajmljivane imovine na osobu koja ga je iznajmila),
- idžra muntahia bittameek, odnosno „iznajmljivanje, pa potom prodaja“. Ugovor koji završava prijenosom vlasništva iznajmljivane imovine na iznajmljivača.

⁸³ Tržišna ekonomija, privatno vlasništvo i motiv zarade su islamom priznate i propisane kategorije. Međutim, islamski od neislamskog pristupa razlikuje to što se ekonomskim aktivnostima motiviranim profitom ne dopušta neograničeno djelovanje. Poznate su situacije kad je neki oblik ekonomske aktivnosti, pod snažnim pritiskom financijski jakih ljudi, krupnih kapitalista, bio odobren iako je štetan za pojedinca i za društvo u cjelini, npr. financiranje kocke ili proizvodnje i trgovine zabranjenim i za društvo štetnim proizvodima i uslugama. Šerijatski odbor to ne dopušta bez obzira koliki profit bio u igri.

⁸⁴ HASANOVIĆ, Aziz, *Ideal islamskog bankarstva*, Banka.hr, dostupno na: "http://www.banka.hr/banka-sijecanj-2010/ideal-islamskog-bankarstva" http://www.banka.hr/banka-sijecanj-2010/ideal-islamskog-bankarstva, posjećeno: 24. travnja 2014. Temeljni zadatak islamskog bankarstva je omogućiti Muslimanima prakticiranje islama u određenim segmentima ekonomije i bankarstva, ali klijenti islamskih banaka mogu biti svi oni koji prepoznaju i priznaju nastojanje

4. GLOBALIZACIJA I MEĐUNARODNO BANKARSTVO

U razvijenim gospodarskim sustavima transformacija bankarskog sustava se odvija više desetljeća, stoga su najznačajnije promjene koje se odvijaju u SAD, V. Britaniji, Njemačkoj i Japanu. Zbog snažne konkurencije banaka od strane nebankarskih finansijskih institucija koje nude proizvode slične bankarskim, banke su izgubile značajan udio na finansijskom tržištu, posebice u SAD. U nastojanjima za što većim profitom, banke počinju snažnu disperziju proizvoda i usluga, kako bi parirale nebankarskim institucijama, a to je povezano s većim stupnjem rizika plasmana u odnosu na klasične bankarske poslove. Anglosaksonske banke se u posljednje vrijeme transformiraju i približavaju karakteristikama koje su ranije bile vezane za njemačke i japanske banke (model koji vodi brigu o sudbini društva – klijenta).

Koncentracija banaka se snažno odvijala tijekom 1990-tih godina, što je omogućeno deregulacijom bankarskog sustava i globalizacijom svjetskog gospodarstva.⁸⁵ U tom procesu došlo je do fuzije banaka.⁸⁶ Globalizacija svjetskog bankarskog tržišta i

da se ukloni, ili barem ublaži, nepravda koja nastaje u gladi za profitom. O razvoju i širenju islamskog bankarstva na području Europe znakovito je i djelovanje Europskog parlamenta glede mogućih zloraba u ovom sektoru. Tako, Europski parlament, 9. travnja 2014. (B7-03 19/2014) daje *prijedlog rezolucije o manipuliranju islamskim bankarskim sektorom* od strane Muslimanskog bratstva, budući da vlade i finansijske institucije brojnih država članica, među kojima Italije, Španjolske, Njemačke, Francuske, Ujedinjene Kraljevine i Švedske, prema istraživanjima koja su objavili neki istraživački instituti, sve intenzivnije promiču islamski bankarski sektor koji se razlikuje od zapadnog bankarskog sektora u tome što se temelji na načelima šerijatskog prava i štiti klijente od „duhovno neprikladnih“ ulaganja. Budući je London trenutačno najveći islamski finansijski centar izvan islamskog svijeta, te da u čitavoj Ujedinjenoj Kraljevini ima oko 55 koledža i ustanova za stručno osposobljavanje koji u ponudi imaju programe o finansijskim načelima islama, budući da je u Europi među najaktivnijim organizacijama u promicanju širenja islamskog bankarskog sektora europski ogranak Muslimanskog bratstva „*Federation of Islamic Organizations in Europe*“ (FIOE) čiji je cilj priviknuti europsko društvo na duhovne zahtjeve islamskih zajednica koje su prisutne u Europi kako bi ih zaštitila od duhovnih i moralnih „opasnosti“ kojima ih zapadno društvo izlaže. Europski parlament poziva Komisiju da nadgleda islamski bankarski sektor u Europi kako organizacije povezane s Muslimanskim bratstvom ne bi mogle manipulirati tim sektorom. Dostupno na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2014-0319&format=XML&language=HR> <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2014-0319&format=XML&language=HR> posjećeno: 15. travnja 2014.

⁸⁵ O preprekama, regulaciji i trendovima koncentracije banaka unutar Europske unije opširnije vidjeti: BALDWIN, Richard, WYPLOSZ, Charles, *Ekonomija evropskih integracija*, DATASTATUS, Beograd, 2010., str. 561. (u daljnjem tekstu: BALDWIN, WYPLOSZ, *Ekonomija evropskih integracija*).

⁸⁶ Razlozi okrupnjavanja, konsolidacije bankarskog sektora u budućnosti mogu biti operativni ili strateški. Operativni razlozi uključuju postizanje ekonomije obujma u područjima gdje su fiksni troškovi dominantan čimbenik. Fuzija banaka omogućuje postizanje veće učinkovitosti što vodi nižim cijenama bankovnih proizvoda i većoj konkurentskoj prednosti. Veće banke smatraju se i stabilnijim institucijama. Strateških razloga za konsolidaciju je povećanje autonomije uprave. Visoka tržišna kapitalizacija, odnosno međunarodni iskorak smanjuju zavisnost uprave banke o jednom vodećem dioničaru zbog šire investitorske baze. Konsolidacija omogućuje i bolju pokrivenost integrirane banke od strane medija i finansijskih analitičara što može dovesti do sklapanja novih poslova. Postojeći podaci ukazuju na to da je konsolidacija u Europi već realnost: broj kreditnih institucija u Eurozoni pao je za 30% između 1997. i 2006. godine i

pojava internacionalnih, multinacionalnih banaka nametnula je potrebu za razrušenom bankarskom mrežom radi što učinkovitijeg približavanja klijentima.⁸⁷

Razvojem digitalnih tehnologija proces globalizacije u 1990-tih dostiže vrhunac, budući je omogućeno poslovanje između umreženih i poslovno zainteresiranih osoba bez vremenskog i prostornog ograničenja. Rastu međunarodnih transakcija doprinosi dinamika razvojno orijentiranih banaka, nacionalno tržište postaje premalo za velike banke. Do razvoja međunarodnih aktivnosti dolazi kako zbog promjena u nacionalnim bankarskim sustavima, kao i promjena međunarodnog financijskog sustava.⁸⁸ Kao interne čimbenike⁸⁹ razvoja međunarodnog bankarstva možemo navesti: koncentraciju banaka, formiranje univerzalnih banaka, deregulaciju i tehnologizaciju bankarskih aktivnosti. Formiranje velikih bankarskih sustava tj. koncentracija banaka produkt je jačanja integracijskih tijekova. U početku je bilo karakteristično otvaranje predstavništava i filijala banaka u drugim državama, a formiranje Europske Monetarne Unije⁹⁰ dovodi do integracije banaka iz različitih država.⁹¹ Formiranje univerzalnih banaka u SAD je počelo 1980.tih, odnosno do formiranja financijskih konglomerata koji pružaju sve vrste bankarskih i financijskih usluga. Takvi konglomerati u svom sastavu imaju komercijalne,

došlo je do porasta tržišne koncentracije vodećih banaka. Opširnije vidjeti: *Banke u zapadnoj Europi – unatoč trenutnim vijestima vezanim uz kreditnu krizu, dugoročni trendovi su pozitivni*, HUB, dostupno na: <http://www.hub.hr/hr/banke-u-zapadnoj-europi-%E2%80%93-unato%C4%8D-trenutnim-vijestima-vezanim-uz-kreditnu-krizu-dugoro%C4%8Dni-trendovi-su>, posjećeno: 4. svibnja 2014.

⁸⁷ U organizacijskom smislu značajna je tendencija stvaranja bankarskih holding kompanija, odnosno financijskih konglomerata. Investicijske banke proširile su svoje aktivnosti kupnjom građevinskih društava, a komercijalne banke izravno djelujući na financijskim tržištima ili osnivajući/kupujući odgovarajuće financijske institucije. Vidjeti: HADŽIĆ, *Bankarstvo*, op. cit. (bilj. 3.), str. 28.

⁸⁸ Opširnije vidjeti: "https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/03/hausler.htm" \l "author" HÄUSLER, Gerd, *The Globalization of Finance, FINANCE&DEVELOPMENT*, March 2002, Volume 39, Number 1, dostupno na: "https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/03/hausler.htm" "https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2002/03/hausler.htm", posjećeno: 2. svibnja 2014., KENEN, Peter B., *The Benefits and Risks of Financial Globalization*, Cato Journal, Vol. 27, No. 2 (Spring/Summer 2007), dostupno na: "http://www.cato.org/cato-journal/springsummer-2007" "http://www.cato.org/cato-journal/springsummer-2007", posjećeno: 2. svibnja 2014., Philip R., *Financial Globalisation and the Crisis*, BIS, dostupno na: "http://www.bis.org/events/conf120621/lane.pdf" "http://www.bis.org/events/conf120621/lane.pdf", posjećeno: 2. svibnja 2014.

⁸⁹ Vanjski čimbenici bi bili: regulacija bankarskih aktivnosti na međunarodnoj razini i globalizacija financijskog tržišta. Opširnije vidjeti: HADŽIĆ, *Bankarstvo*, op. cit. (bilj. 3.), str. 37., 38.

⁹⁰ Liberalizacija europskog financijskog sustava i uvođenja eura dali su poticaj za razvoj prekograničnog bankarstva. Regulatorna usklađivanja i sloboda poslovnog nastana omogućilo je integraciju financijskog tržišta. Opširnije vidjeti: LANE, Philip R., *Financial Globalisation and the Crisis*, BIS, dostupno na: "http://www.bis.org/events/conf120621/lane.pdf" "http://www.bis.org/events/conf120621/lane.pdf", posjećeno: 2. svibnja 2014., str. 4.

⁹¹ O Europskoj Monetarnoj Uniji opširnije vidjeti: BALDWIN, WYPLOSZ, *Ekonomija evropskih integracija*, op. cit. (bilj. 85.), str. 488. – 519.

investicijske banke štedno-kreditna udruženja, osiguranje, dilersko-brokerske firme. Komercijalne banke tih konglomerata otvarajući svoje organizacijske dijelove u inozemstvu su zaobilazile zakonska ograničenja, koja su postojala u SAD. Postupna liberalizacija financijskih tijekova na globalnoj i nacionalnoj razini, posebice kroz transfer kapitala preko granice bez ograničenja, značajno je utjecala na razvoj međunarodnog bankarstva.⁹² Neformalna deregulacija koja se odvijala tako što su banke koristile mogućnosti koje nisu bile obuhvaćene zakonom, prelazi u formalnu kada je zakonom ukinuta podjela na investicijske i komercijalne banke. Bankarski sektor se značajno razvio širenjem informatičkih tehnologija.

Snaga globalizacijske premreženosti svih polja gospodarskog života svoj najširi i najdublji trag ostavlja upravo u sferi financija. U zadnjih trideset godina financijski sektor stekao je moć kojom je postao temeljni generator globalizacijskoga procesa i svih njegovih karakteristika, a intenzitet pogubnosti tolike moći evidentno se demonstrira kroz posljednju financijsku krizu.⁹³

Propast investicijske banke Lehman Brothers u jesen 2008. označio je početak procesa propadanja i stečaja niza banaka i drugih financijskih institucija. Domino efekt potencirao je trenutno širenje krize širom svijeta, otkrivajući praksu nepregledno ambicioznoga kanaliziranja financijskih proizvoda i usluga. temelj ovakvom načinu poslovanja investicijskih banaka treba tražiti u posljedicama izrazite liberalizacije i deregulacije financijskoga sektora, koji je pomoću najsuvremenije informatičke tehnologije omogućio slobodan protok kapitala na globalnom tržištu. Nakon izbijanja financijske krize, koja je na površinu izbacila mnoge financijske malverzacije, evidentno je kako od toga nije bio imun ni jedan bankarski model poslovanja.⁹⁴

⁹² Pojava značajnih inovacija na financijskim tržištima i internacionalizacija financijskih tokova promijenili su prirodu bankarstva gotovo do neprepoznatljivosti. GREUNING, Hennie van, BRAJOVIĆ BRATANOVIĆ, Sonja, *Analiza i upravljanje bankovnim rizicima: pristup za ocjenu organizacije upravljanja rizicima i izloženosti financijskom riziku*, MATE d.o.o., Zagreb, 2006., str. 2.

⁹³ Opširnije vidjeti: *Banke u zapadnoj Europi – unatoč trenutnim vijestima vezanim uz kreditnu krizu, dugoročni trendovi su pozitivni*, HUB, dostupno na: [⁹⁴ Nakon vrhunca globalne krize potkraj 2008. Počela je izgradnja novog sustava financijske regulacije. Kreatori politike i financijski regulatori nastoje prepoznati nedostatke te izvršiti inovacije sustava regulacije i nadzora, kako bi se spriječilo ponavljanje velike financijske krize. Globalna koordinacija financijske regulacije i supervizije nikada prije nije bila tema važna kao danas. Pojava sve većega broja međunarodno aktivnih financijskih posrednika, kao i paneuropskih bankovnih grupacija, učinili su mjere poput oporezivanja financijskih transakcija ili likvidacije financijskih posrednika s međunarodnim operacijama nemogućima bez uske koordinacije supervizora iz većega broja zemalja. Europske su institucije na tragu ovog saznanja iskoristile regulatornu reformu za jačanje centralizacije i harmonizacije financijskih pravila i njihove provedbe na razini EU. Vidjeti: HUB ANALIZE, *U susret novoj financijskoj regulaciji: Što će ona značiti za banke u Hrvatskoj*, Broj 27 listopada 2010., dostupno na: "\[http://www.hub.hr/sites/default/files/hub_analize_broj_27_-\]\(http://www.hub.hr/sites/default/files/hub_analize_broj_27_-\)](http://www.hub.hr/hr/banke-u-zapadnoj-europi-%E2%80%93-unato%C4%8D-trenutnim-vijestima-vezanim-uz-kreditnu-krizu-dugoro%C4%8Dni-trendovi-su, posjećeno: 4. svibnja 2014.</p></div><div data-bbox=)

Globalizacija finansijskih tržišta i bankarstva, kao specifičan segment, s posebnim tehnikama rada, povezan s rizikom i povjerenjem, doveo je do brisanja jasnih granica klasičnih bankarskih sustava. To se posebice odnosi na posljedice zadnje finansijske krize, niz zakonskih rješenja kojima se nastoji stvoriti učinkovit i djelotvoran bankarski sustav.⁹⁵

Europska unija je znatno napredovala u stvaranju unutarnjeg tržišta bankovnih usluga. U mnogo država članica bankovne grupe sa sjedištima u drugoj državi članici imaju znatan udio na tržištu; kreditne institucije zemljopisno su razgranale svoje poslovanje unutar europodručja i izvan njega. Finansijska i gospodarska kriza pokazala je kako integritet jedinstvene valute i unutarnje tržište mogu biti ugroženi zbog rascjepkanosti finansijskog sektora, stoga je ključno poboljšati integraciju nadzora banaka kako bi se ojačala Unija, povratila finansijska stabilnost i položili temelji gospodarskog oporavka.⁹⁶

Djelotvorno, pravedno i održivo tržišno natjecanje potrebno je za održanje bankarskog sektora koji je učinkovit i dobro funkcionira i koji olakšava financiranje realnoga gospodarstva jamčenjem univerzalnog pristupa bankarskim uslugama i smanjenja njihova troška, stoga nadzorna pravila, među ostalim odredbama, moraju uzeti u obzir profil rizičnosti, regionalno područje primjene i poslovni model pojedinih institucija. Cilj reforme je promicanje i jamčenje djelotvornog tržišnog natjecanja i poticanje veće raznolikosti i usmjerenosti na klijente u bankarskom sektoru EU.⁹⁷

_nova_regulacija.pdf" http://www.hub.hr/sites/default/files/hub_analize_broj_27_-_nova_regulacija.pdf, posjećeno: 2. rujna 2014.

⁹⁵ Finansijska kriza u 2007. i 2008. razotkrila je značajne nedostatke u finansijskom nadzoru, kako u pojedinim slučajevima tako i u odnosu na finansijski sustav u cjelini. Nadzorni modeli na nacionalnoj razini zaostajali su za finansijskom globalizacijom i integriranim i međusobno povezanim europskim finansijskim tržištima na kojima mnoge finansijske institucije obavljaju prekogranične poslove. Kriza je razotkrila nedostatke u područjima suradnje, koordinacije, dosljedne primjene prava Unije i povjerenja među nacionalnim nadzornim tijelima. Opširnije vidjeti REGULATION (EU) No 1093/2010 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL, of 24 November 2010, establishing a European Supervisory Authority (European Banking Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/78/EC; "http://new.eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?qid=1384091132740&uri=CELEX:32010R1093" <http://new.eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?qid=1384091132740&uri=CELEX:32010R1093>

⁹⁶ Od početka krize finansijskom sektoru odobrena je državna pomoć od više nego 1,6 trilijuna EUR (12,8 % BDP-a EU-a) između 2008. i 2011. (uključujući rekapitalizaciju Northern Rocka u 2007.), od kojih su nekih 1 080 milijardi EUR otišli na jamstva, 320 milijardi EUR na mjere rekapitalizacije, 120 milijardi EUR na ugroženu mirovinu i 90 milijardi EUR na mjere za likvidnost. Podatci dostupni na: "http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0231+0+DOC+XML+V0//HR" <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2013-0231+0+DOC+XML+V0//HR>, vidjeti i: TOMASIC, Roman, *Corporate Rescue, Governance and Risk Taking - Northern Rock and Its International Context* (June 11, 2009). Company Lawyer, Vol. 29, No. 10, pp. 297-303, 2008. Available at SSRN: "http://ssrn.com/abstract=1417953" \t "_blank" <http://ssrn.com/abstract=1417953>

⁹⁷ Od početka finansijske krize 2007. i 2008. Europska komisija počela je provoditi najveću reformu finansijskih usluga, čiji je cilj povratiti održivo zdravlje i stabilnost ovog sektora rješavanjem nedostataka i slabosti koje je na vidjelo iznijela

Kao što je navedeno u komunikaciji Komisije Europskom parlamentu i Vijeću pod naslovom „Plan za razvoj bankarske unije”⁹⁸, komunikaciji Komisije „Nacrt za produbljenu i istinsku ekonomsku i monetarnu uniju – Pokretanje europske rasprave”⁹⁹ i izvješću predsjedničke četvorke „Ususret istinskoj ekonomskoj i monetarnoj uniji”¹⁰⁰ od 2012., *integrirani finansijski okvir*, odnosno „*bankarska unija*”, važan je dio političkih mjera za povratak Europe na put gospodarskog oporavka i rasta.¹⁰¹

Brz napredak u smjeru bankarske unije nužan je za osiguranje financijske stabilnosti i rasta u europodručju i na cijelom unutarnjem tržištu. Odlučujući je to korak u prevladavanju financijske fragmentacije i nesigurnosti, olakšavanju uvjeta financiranja za ranjive države i banke i za prekid veze među njima te ponovnom pokretanju prekogranične bankarske aktivnosti na unutarnjem tržištu ne samo u korist europodručja nego i država članica izvan njega.¹⁰²

kriza. Nastojeći se riješiti sve financijske rizike, na globalnoj razini i na cjelovit način te osiguravati da se prednosti koje se postignu jačanjem određenih aktera i tržišta ne umanje zbog preseljavanja financijskih rizika u slabije regulirane sektore. Takva regulatorna arbitraža uvelike bi umanjila utjecaj reformi. Komisija je stoga u ožujku 2012. objavila Zelenu knjigu o usporednom bankarskom sustavu (dostupno na: http://ec.europa.eu/internal_market/bank/docs/shadow/green-paper_en.pdf)

kako bi prikupila informacije o najboljem načinu za suzbijanje rizika koji proizlaze iz kreditnog posredovanja koje obuhvaća subjekte i djelatnosti izvan redovnog bankarskog sustava. Opširnije vidjeti: Komunikacija Komisije Vijeću i Europskom parlamentu, *Usporedni bankarski sustav – Rješavanje novih izvora rizika u financijskom sektoru*, Europska komisija, Bruxelles, 4. 9. 2013., COM(2013) 614 final.

⁹⁸ Komunikacija Komisije Europskom parlamentu i Vijeću „Plan za razvoj bankarske unije”, COM(2012) 510, 12.9.2012.

⁹⁹ Komunikacija komisije „Nacrt za produbljenu i istinsku ekonomsku i monetarnu uniju – Pokretanje europske rasprave”, COM(2012) 777 završna verzija/2, 30.11.2012.

¹⁰⁰ „Ususret istinskoj ekonomskoj i monetarnoj uniji”, izvješće predsjednika Europskog Vijeća Hermana Van Rompuya, EUCO 120/12, 26.6.2012.

¹⁰¹ Uspostava jedinstvenoga nadzornog mehanizma u jesen 2014. bit će važan događaj na putu prema bankovnoj uniji u Europi. Jedan od četiri ključna koraka k istinskoj ekonomskoj i monetarnoj uniji je stvaranje bankovne unije. Cilj je bankovne unije stvaranje integriranoga financijskog okvira kako bi se zaštitila financijska stabilnost i troškovi propasti banaka sveli na najmanju moguću mjeru. Ona će se sastojati od *jedinstvenoga nadzornog mehanizma* (Jedinstvenim nadzornim mehanizmom (SSM) stvara se *novi okvir za nadzor banaka* u Europi. Čine ga ESB i nacionalna nadležna tijela država EU-a sudionica. Glavni ciljevi SSM-a su: osiguranje sigurnosti i pouzdanosti europskoga bankovnog sustava i doprinos financijskoj integraciji i stabilnosti u Europi. SSM je važan korak u uspostavi bankovne unije unutar EU-a.) i novih integriranih okvira za *osiguranje depozita i sanaciju kreditnih institucija*. Opširnije vidjeti: *Building banking union*, Key steps towards the Single Supervisory Mechanism, European Central Bank, dostupno na: <http://www.ecb.europa.eu/ssm/establish/html/index.en.html> <http://www.ecb.europa.eu/ssm/establish/html/index.en.html> ml, posjećeno: 27. Srpnja 2014.

¹⁰² Na temelju zajedničkog regulatornog okvira koji vrijedi u 28 država članica unutarnjeg tržišta (jedinstveni pravilnik), Europska komisija primijenila je sveobuhvatan pristup i predložila plan razvoja bankarske unije s pomoću različitih instrumenata i mjera, što može vrijediti za sve države članice, ali u svakom slučaju uključuje 18 trenutačnih članica europodručja. Opširnije vidjeti: Prijedlog Uredbe Europskog parlamenta i Vijeća, o uspostavi ujednačenih pravila i ujednačenog postupka za rješavanje kreditnih institucija i određenih investicijskih društava u okviru jedinstvenog

5. ZAKLJUČAK

Proces konvergencije tradicionalnog i investicijskog bankarstva, specijalizacija banaka na pružanje usluga u kojima imaju komparativne prednosti, posebice konsolidacija i internacionalizacija su procesi koji su značajno promijenili način poslovanja europskih banaka. Stoga, trenutna kriza u bankarskom sektoru bi mogla predstavljati začetak novog globalnog financijskog poretka. Pojedine vodeće banke u Europi, a pogotovo u Japanu i zemljama u razvoju koje nisu pogođene kreditnom krizom te imaju dovoljnu količinu sredstava, mogu započeti proces globalne konsolidacije. Može se očekivati stvaranje globalnih bankarskih divova koji imaju izrazito diversificiranu strukturu prihoda, a pritom ostvaruju značajne financijske uštede. Vremena kada se bankarski posao smatrao jednostavnim, predvidljivim i pomalo dosadnim, postala su prošlost.

Cilj cijele reforme bankarske strukture mora biti pružanje sigurnog, stabilnog, djelotvornog i učinkovitog bankarskog sustava. Taj sustav djeluje u konkurentnom tržišnom gospodarstvu i služi potrebama realnoga gospodarstva te klijenata i konzumenata tijekom gospodarskog ciklusa. Strukturna reforma mora potaknuti gospodarski rast podupirući davanje kredita gospodarstvu, pružiti veći otpor potencijalnim financijskim krizama, vratiti vjeru i povjerenje u banke, ukloniti rizike u vezi s javnim financijama i ostvariti promjenu u bankarskoj kulturi.

Bankarski sustavi su određeni financijskim sustavom koji postoji i nekoj zemlji. Ako je tržište kapitala razvijeno uloga bankarskog sustava mora biti relativno manja nego kad je tržište kapitala manje razvijeno. Premoć otvorenih financijskih tržišta se ogleda u situacijama smanjenog usmjeravanja financijskih tijekova od strane središnje banke u nekoj zemlji. Mehanizmi tržišta kapitala brže provode prestrukturiranje društava, stvaraju veći strah kod menadžmenta kako može doći do preuzimanja kontrolnog vlasništva preko financijskih burzi. Dok su financiranja preko banaka stabilnija i stvaraju temelj za dugoročne odnose. Model u kojem su banke bitan čimbenik u financiranju društava izaziva i potencijalnu opasnost stvaranja sprege između menadžmenta u društvima i bankama, što može dovesti do atrofije tržišnih stimulansa. Stabilniji i sporiji proces tržišnog usklađivanja u modelu dominacije bankarskog financiranja ima pozitivne učinke na održavanje socijalne ravnoteže, ali negativnost se odnosi na profitabilnost društava.

Negativni aspekti na razini banaka mogu se izbjeći ako su i same banke dioničari društava koji su sudionici na burzi. Tada vanjski dioničari banaka vrše kontrolu nad bankama koje su onda poželjnije tržišne institucije za nadzor i učinkovitu kontrolu

reditiranih društava. Osim toga, kontrola banaka se obavlja i od strane državnih institucija. Smatralo se kako je ta državna kontrola bila samo dopuna tržišne kontrole koja se ostvaruje kroz konkurenciju banaka na finansijskom tržištu kao i kroz djelovanje tržišta kapitala na banke. Međutim, analiza uzroka posljednje finansijske krize u prvi plan je stavila nedjelotvorno i neučinkovito djelovanje nadzora, stoga i burna izmjena regulative pravo se odnosi na to područje.

Financijsko posredovanje se odvija preko banaka i finansijskih tržišta. Globalni trendovi deregulacije i internacionalizacije su značajno doprinijeli razvoju finansijskih tržišta, institucija, a osobito tržišta kapitala. Nebankarske finansijske institucije i finansijska tržišta postaju sve više značajna i globalni finansijski sustav se podijelio u tom smislu. Sukladno tomu, globalni finansijski sustav se ogleda u dva modela: kontinentalni i anglosaksonski.

Kontinentalni model pridaje manje značaja finansijskim tržištima i finansijskim instrumentima. To za posljedicu ima veću ulogu za banke, koje su temeljne finansijske institucije sustava. U ovom modelu, specifične su banke univerzalnog tipa – finansijske institucije koje nude cijeli dijapazon usluga, uključujući usluge finansijskog tržišta (emitiranje i prodaju vrijednosnih papira, financiranje i finansijsko upravljanje). Anglosaksonski finansijski sustav naglašava finansijska tržišta i nebankarske finansijske institucije na štetu banaka. U proteklih dvadeset godina desio se značajan razvoj finansijskih tržišta i instrumenata unutar ovog sustava, koji se smatrao najrazvijenijim u svijetu. No, kriza je pokazala njegove slabosti.

Bankarski sustav BiH slijedi kontinentalni model, u kojem banke imaju vodeću ulogu i u kojem su finansijska tržišta i instrumenti manje razvijeni. Financijsko tržište BiH ima tržište kapitala, ali nema razvijeno tržište novca. Instrumenti finansijskog tržišta su relativno nerazvijeni (bez ijednog inovativnog instrumenta). Tržište kapitala BiH je organizirano i regulirano na dva tržišta kapitala, od kojih je jedno u Federaciji BiH, a drugo u RS. Vrijednosnim papirima se također trguje na dvije burze, SASE (sarajevska burza) i BLSE (banjalučka burza).

BANKING SYSTEMS

Summary

Banking system as an organisation of banking in a country entails the structure, functions, ownership and connection of banks. Banking systems differ but have certain similarities, too. Therefore, this paper analyses the historical origins of banking in Europe and North America, especially since the specificities of banking systems can be explained if

the historical context of the origin and regulation of banks is presented. In this paper the two most significant banking systems are analysed: Continental and Anglosaxon. Also, the paper deals with characteristics of Islamic banking as well as with features of banking systems at developing and transitional economies.

All banking systems have in common the existence of a central bank and a large number of private banks.

Key words: banking system, German and Anglosaxon model, Islamic banking, bank, central bank